

مهاجرت نخبگان

اقتباس از نتایج مطالعه سفارش داده شده توسط فرهنگستان علوم پزشکی به پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت و با همکاری مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی کرمان

سهم نخبگان ایرانی از نیروی کار متخصص کشورهای توسعه یافته چقدر است؟

بر اساس نسخه ۲۰۲۰ گزارش «مهاجرت و توسعه» بانک جهانی، ایران از نظر سهم نیروی کار بسیار ماهر (افراد دارای تحصیلات عالی) ساکن در کشورهای OECD در رتبه نهم جهان قرار دارد که این رتبه با در نظر گرفتن جمعیت ایران، قابل توجه است؛ بنحوی که این گزارش تخمین می زند که حدود ۱۹۰۰۰۰ نفر ایرانی با تحصیلات عالی در سال ۲۰۱۹ در کشورهای OECD زندگی می کردند که این مقدار، حدود ۱۰.۳ درصد از نیروی کار ماهر ایران را تشکیل می دهد.

دلایل مهاجرت نخبگان کدامند؟

مهاجرت نخبگان یا فرار مغزها یک چالش پیچیده و چند وجهی است. بر اساس نظر جمع و کسب دیدگاه های خبرگان کشوری، مهمترین دلایل مهاجرت نخبگان را می توان در زیرحوزه های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و اداری سازمانی و بصورت زیر دسته بندی کرد.

شماره ۱) تحلیل علل مهاجرت نخبگان

شماره ۲) راه های کنترل مهاجرت نخبگان

امروزه مهاجرت به ویژه مهاجرت های بین المللی به امری بسیار رایج در جهان تبدیل شده است و همه کشورها با درجات مختلفی از پدیده مهاجرت نیروی انسانی به داخل یا خارج از کشور خود مواجه هستند. ایران یکی از کشورهایی است که دارای پدیده مهم خروج مغزها است که باعث می شود بخشی از افراد دارای تحصیلات عالی و ماهر به دنبال فرصت های شغلی بهتر، حقوق بالاتر یا استانداردهای زندگی بهتر به کشورهای دیگر مهاجرت کنند. بر اساس گزارش بانک جهانی، ایران در چند دهه گذشته خروج مغزها را به شکل قابل توجهی تجربه کرده است.

عوامل اجتماعی	عوامل سیاسی	عوامل سازمانی و اداری	عوامل اقتصادی
- افت حس تعلق به سرزمین در گروهی از تحصیلکردگان - اشکال در رعایت اصول شایسته سالاری - سبک زندگی حاکم بر جامعه - رفتارهای غیرعلمی در اداره سازمانها	- تبعیض و فرصت های نابرابر - برداشت های متفاوت از حقوق شهروندی و آزادی های سیاسی - محدودیت در تعاملات بین المللی	- اشکال در ساختار و رویه اداری مراکز علمی و اجرایی - توزیع نامناسب امکانات - عدم تعادل بین عرضه و تقاضای نیروی انسانی و آینده شغلی مبهم - افت کیفیت آموزش و پژوهش دانشگاه ها - احساس تبعیض در روند استخدام	- کاهش مستمر ارزش پول به دلیل تحریم های ناعادلانه - چالش امنیت شغلی - احساس عدم تناسب بین درآمد و تلاش

آنان که مهاجرت کرده اند، اجرا کرده اند. عمده این سیاست ها بر شبکه سازی نخبگان، سرمایه گذاری در آموزش و پژوهش، تحقیق و توسعه و ارتباط با صنعت و نیز توسعه محیط های کسب و کار، متمرکز هستند.

کشورهای مختلف چه تجارب موافی در کنترل مهاجرت نخبگان داشته اند؟

با توجه به روند جهانی مهاجرت از کشورهای به اصطلاح شرق به غرب، کشورهای زیادی سیاست های گسترده ای را برای حفظ نخبگان و نیز بازگشت

دولت **چین** سیاست هایی مانند طرح هزار استعداد را برای بازگشت محققان چینی خارج از کشور فراهم می کند.
• دولت همچنین سرمایه گذاری هنگفتی در طرح های تحقیق و توسعه انجام داده و مراکز نوآوری را در شهرهای بزرگ ایجاد کرده است و فرصت های شغلی بیشتری را برای متخصصان و نخبگان ایجاد کرده است.

دولت **هند** شبکه ملی دانش و شبکه اینترنتی پرسرعت برای تعامل مؤسسات آموزشی و تحقیقاتی، ایجاد کرده است.
• دولت هند همچنین مراکز تحقیقاتی و مراکز نوآوری ایجاد و مشوق های مالیاتی را برای تحقیق و توسعه ارائه کرده است.
• هند در آموزش عالی سرمایه گذاری کرده است تا فارغ التحصیلان با مهارت بیشتری را متناسب با نیاز جامعه تربیت کند.

این کشور شبکه استعدادهای **سنگاپور** را ایجاد کرده است که فرصت های شبکه سازی را برای افراد بسیار ماهر فراهم می کند و بنیاد ملی تحقیقات که بودجه قابل ملاحظه ای را برای طرح های تحقیق و توسعه فراهم می کند.

کره جنوبی طی برنامه Brain Korea 21، بودجه قابل توجهی را برای آموزش مداوم و پژوهش نخبگان فراهم کرده است.
دولت همچنین طرح های تحقیق و توسعه و صندوق های سرمایه گذاری را برای حمایت از کسب و کارهای مبتنی بر نوآوری و ایجاد فرصت های شغلی برای تشویق نخبگان به بازگشت به کشور ایجاد کرده است.

مکزیک با توسعه شبکه استعدادهای درخشان مکزیکی، فرصت شبکه سازی را برای نخبگان فراهم کرده است.
• دولت همچنین طرح های تحقیق و توسعه و صندوق های سرمایه گذاری را برای حمایت از کسب و کارهای مبتنی بر نوآوری و ایجاد فرصت های شغلی برای نخبگان ایجاد کرده است.

برزیل برنامه علم بدون مرز، که بورسیه تحصیلی برای دانشجویان برزیلی برای تحصیل در خارج از کشور و بازگشت را اجرا کرده است؛
• برنامه دیگر، برنامه پزشکان بیشتر است که دانشجویان پزشکی برزیل را تشویق می کند تا در این کشور بمانند.

ترکیه اقداماتی مانند برنامه کمک هزینه تحصیلی ۱۰۰/۲۰۰۰ را اجرا کرده است که از محققان ترکیه برای انجام تحقیقات در خارج از کشور و سپس بازگشت به ترکیه برای کار، حمایت مالی می کند.
• اجرای طرح های تحقیق و توسعه و صندوق های سرمایه گذاری برای حمایت از کسب و کارهای نوآوری محور

تونس قانون استارت آپ، که مشوق هایی را برای کارآفرینان و استارت آپ ها فراهم می کند را اجرا کرده است.
• اجرای برنامه دانشکده های مهندسی ملی، که بودجه ای را برای دانشجویان مهندسی فراهم می کند تا در خارج از کشور تحصیل کنند با این انتظار که برای کار به تونس بازخواهد گشت.